

Omvärldsanalys för idéburna organisationer

Jonas Alwall
Malmö högskola

2016-11-30

Omvärldsanalys är en viktig uppgift för organisationer. Det handlar om hur man uppfattar och håller koll på omvärlden, i syfte att bättre förstå sin uppgift och stärka sitt strategiska arbete. Olika perspektiv på omvärldsanalys kan innefatta hur en organisation:

- använder specifika metoder för att samla in och bearbeta data om omvärlden,
- analyserar sin egen kontaktyta mot det omgivande samhället och därmed också bättre förstår sig själv och sin egen roll, och/eller
- fördjupar sitt eget organisatoriska lärande.

Föreläsningen ger en introduktion till hur omvärldsanalys kan fungera, både som en separat, kvalificerad aktivitet och som en integrerad del av organisationens arbete.

Jonas Alwall är lektor i Internationell migration och etniska relationer på Urbana studier, Malmö högskola. Han var aktiv i utvecklandet av kandidatprogrammet Mångfaldsstudier på högskolan och genomförde där kursen Omvärldsanalys för mångfaldsarbete. Till hans erfarenheter hör också forskning om civilsamhälle och frivilligt engagemang, religiös och kulturell mångfald och socialt hållbar stadsutveckling.

Omvärldsanalys – vad?

- **Omvärlden:** "Allt som inte är jag" (eller "vi")
- **Analys** \approx sönderdelning, motsatsen till syntes (hopfogning). Båda aspekterna ryms i en omvärldsanalys.

Defintion av omvärldsanalys (Genf & Laurent):

”...en systematisk process för att bevaka och analysera omvärldsinformation och dra strategiska slutsatser av den.”

- **Omvärldsanalys**: Att en person eller organisation, i ett speciellt syfte som rör den egna verksamhet, undersöker delar av sin yttre omgivning.
- **Strategisk** analys syftar till att skapa beslutsunderlag med hänsyn till den miljö och situation i vilken ett system verkar, i syfte att identifiera, formulera och stödja dess långsiktiga och/eller övergripande politik, policy och planering.

Omvärldsanalys – varför?

- Ge stöd åt beslutsfattandet i en organisation.
- Göra bedömningar av vad som väntar i framtiden.
Att undvika överraskningar.
- Att byta ”ostrukturerad säkerhet” mot ”strukturerad osäkerhet”.
- Systematiskt identifiera och utvärdera konsekvenser av i nuläget övervägda handlingsalternativ.
- Förbilliga och effektivisera kommunikation.

Omvärldsanalys – hur?

- Omvärldsanalysen bygger på öppenhet för en mångfald metoder. Detta skiljer den från mycket vetenskapligt arbete, som är striktare i sin metodtillämpning. Samtidigt är grunden densamma: strävan att nå en ökad kunskap om verkligheten.

Omvärldsanalysens värde

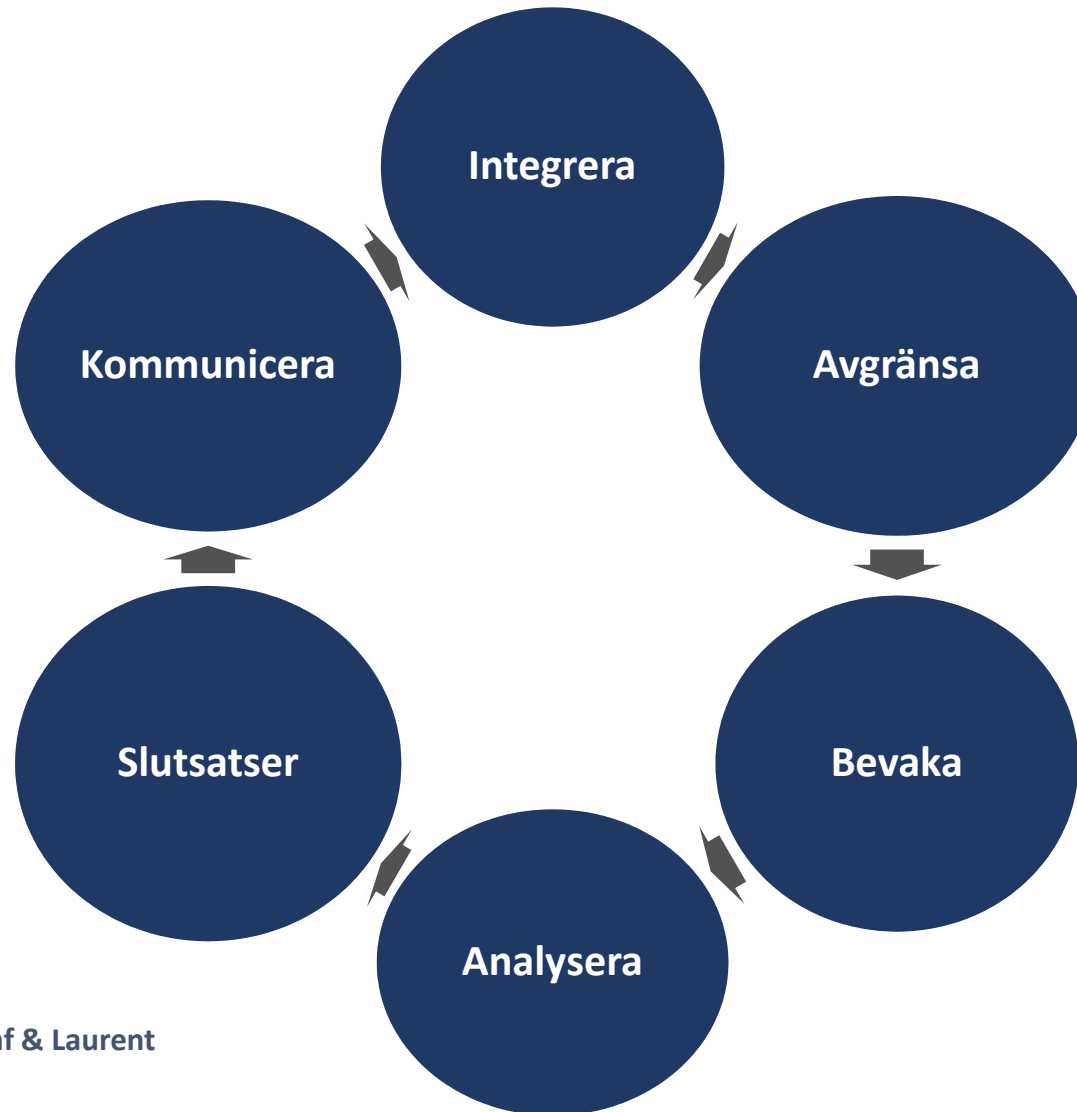
– att undvika övertro och misstro

- ”...omvärldsanalysens värde är här och nu, den har karaktär av relevant färskvara”
- ”För att undvika övertro och misstro bör analytikern redovisa grunden för sitt resultat och dess osäkerhet, liksom beslutsfattaren bör förstå grunden för beslutsunderlaget, dvs. under vilka omständigheter underlaget äger giltighet respektive när det inte gäller”

Alternativen till omvärldsanalys

- Tro på status quo
- Uttalade eller omedvetna bedömningar om framtiden

Omvärldsanalys som process

Omvärldsanalysens kunskapskedja

**Fakta/data → Information →
Underrättelse → Kunskap → Visshet**

(Underrättelse = ”uppgift som anskaffas och bearbetas för att kommuniceras till beslutsfattare eller intressenter”)

”En kort och enkel beskrivning av tillvägagångssättet vid omvärldsanalys kan memoreras genom akronymen ABF, som står för:

Anskaffa →

Bearbeta →

Förmedla”

Det strategiska perspektivet

Förknippat med:

- Problem av systemövergripande, fundamental och existentiell natur
- Beslut på hög central nivå som berör systemets samlade resurser
- Behov av integrerad kunskap och helhetssyn
- **Långsiktighet och framförhållning**

I omvärldsanalysens strategiska utgångspunkt ligger att vi vill bedöma vad en viss situation eller en viss utveckling kan innebära **framåt i tiden** (framtidsbedömning)

”Beslut som fattas i dag, men som har långsiktiga konsekvenser, innefattar oundvikligen bedömningar om framtiden oavsett om detta sker uttalat, intuitivt eller underförstått.”

Diskussionsfrågor

Ge några skäl till varför det kan vara viktigt för oss att förutse framtiden!

Vilka svårigheter och risker finns det när vi försöker göra bedömningar om framtiden?

Vilka företeelser i framtiden är det allra svårast för oss att veta något om?

”[Samsungs] nya satsning bygger bland annat på den enkla analysen att folkmängden på jorden ökar samtidigt som en allt större del av befolkningen i de utvecklade länderna består av äldre med stort behov av vård och omsorg. Det hela kryddas med de uppenbara problem vi har med energiförsörjning och miljöförstöring.

För Samsungs del leder det fram till att bolaget dragit igång en stor satsning på läkemedel och teknik som kan användas inom vården. I praktiken handlar det om en flerstegssatsning som inleddes förra året med medicintekniska apparater och bolaget går vidare genom att arbeta med kopior av biologiska läkemedel som nu testas på patienter. Så småningom ska de båda områdena kombineras, medicinteknik och biologiska läkemedel ska ge nya fördelar för Samsung och förhoppningsvis också för patienterna.”

(SvD 2/11 2011)

Strategi och strategiskt tänkande

Strategi (enligt Johnson et al):

en organisations långsiktiga färdriktning

Strategi kan också förstås som en fråga om **vägval** (eller **mönster** i en organisations beslutsfattande), om att medvetet göra något **annorlunda** eller om att koppla långsiktiga mål till överväganden om vad som krävs för att dessa mål ska kunna uppnås.

Strategisk omvärldsanalys

- **Strategisk analys syftar till att skapa beslutsunderlag med hänsyn till den miljö och situation i vilken ett system verkar, i syfte att identifiera, formulera och stödja dess långsiktiga och/eller övergripande politik, policy och planering.**
- "Strategisk analys kännetecknas av att den är inriktad mot långsiktiga och övergripande mål, inbegriper flera kunskapsperspektiv, skapar underrättelser till stöd för långsiktiga beslut, samt stödjer operativ verksamhet."
- "Syftet med analysen är att skapa ett gott beslutsunderlag, inte att ackumulera vetenskaplig kunskap."

Strategiskt tänkande

- Utgångspunkt i vad vi vill – och vilka förutsättningarna är för oss att uppnå något
- Hur kan vi stärka positiva tendenser och undvika konsekvenserna av negativa tendenser?
- Vilka kunskaper behöver vi?
- Vilka omvärldsfaktorer och trender kan vi iaktta – och hur säkra/osäkra är dessa?

Summa summarum

Strategiskt tänkande

- är framåtblickande
- är medvetet
- rymmer beslut och vägval

Viktiga begrepp inom omvärldsanalytiskt arbete

- **Trend** ("en stabil, långsiktig förändring i samhället avseende till exempel ekonomi, demografi, värderingar, intressen eller konsumtionsmönster") – man skiljer mellan **metatrender**, **medellånga trender** och **korta trender**
- **Tendens** – är svagare och kan inte beläggas (på samma sätt som en trend) men kan utvecklas till en trend
- **Händelse** – "skiljer sig från trender genom att de saknar riktning och varaktighet. Man brukar skilja på förutsägbara händelser, som du kan förbereda dig inför och oförutsägbara händelser"

Hur gör man i praktiken?

- Det finns en hel del litteratur som ger både övergripande råd och praktiska tips, men man bör också noga tänka igenom följande:
 - Uppdraget
 - Vad vi vet om oss själva
 - Resurser, praktiska möjligheter
 - Vilka delar av omvärlden som är relevanta för vår studie
 - Strategiskt perspektiv, tidsperspektiv

Exempel – församling i Svenska kyrkan

- **Definitionsfrågan: Församlingen och dess omvärld**
- **Omvärldsanalys som ”gränssnittsanalys”**
- **Datainsamling**

Första upplägg

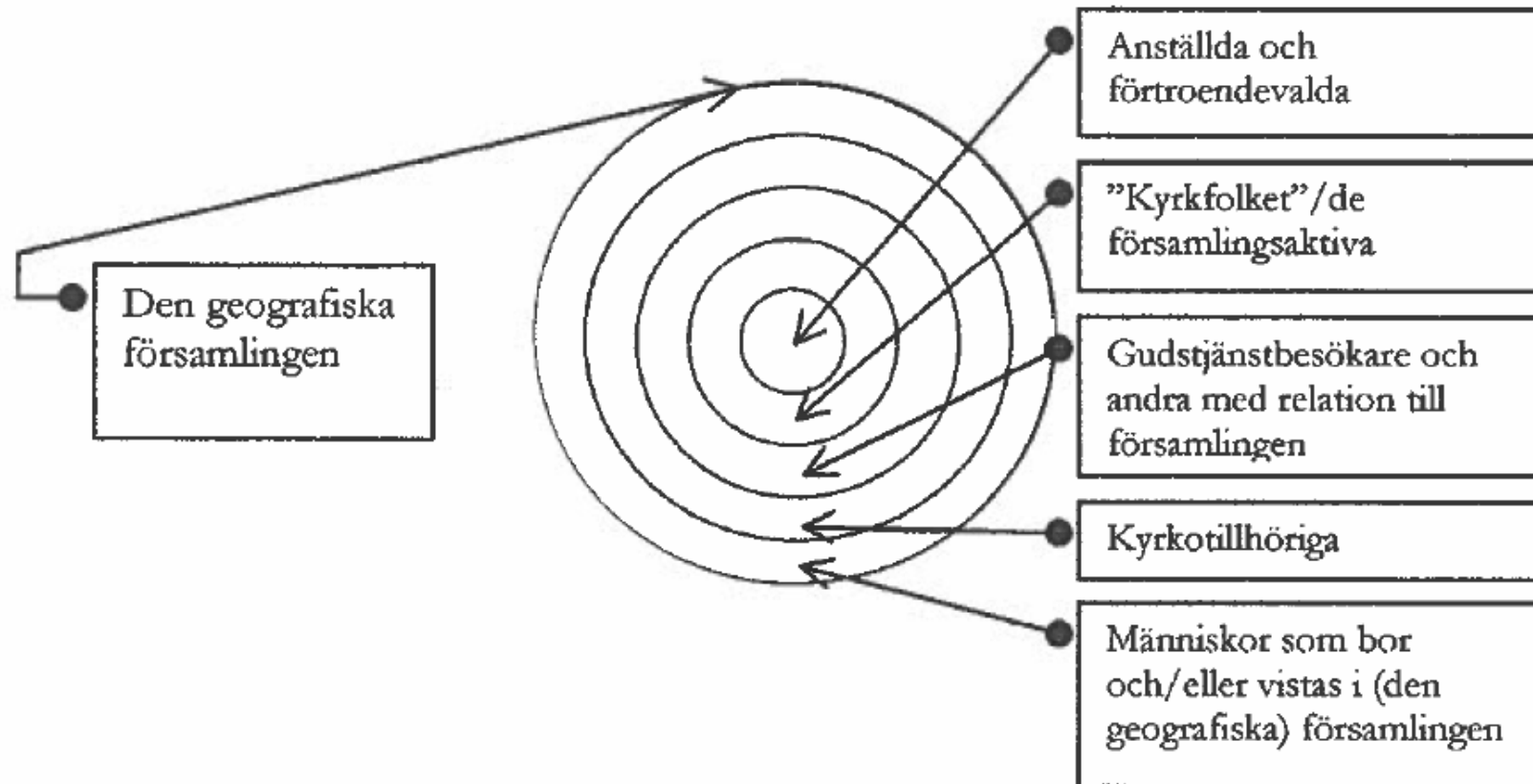
- Fyra delprojekt/steg:

- Statistisk analys av utvecklingen i församlingen
- Enkätundersökning: förväntningar på församlingen bland de boende i området
- Utgångspunkterna för det diakonala arbetet
- Kontinuerlig reflektionsplan – instrument för fortsatta analyser

Det färdiga upplägget

- Kyrkostatistisk analys
- Två enkätundersökningar (församlingsaktiva och boende i församlingen)
- Intervjumaterial (anställda, förtroendevalda andra församlingsengagerade samt företrädare för olika myndigheter, organisationer och andra institutioner i lokalsamhället)
- Reflektionsplan för det fortsatta utvecklingsarbetet

Församlingen – en schematisk översikt

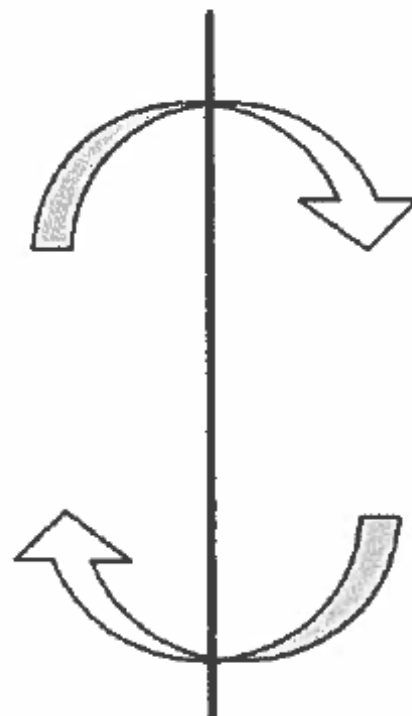
Verksamhetsområden (exempel)

- Gudstjänster och kyrkomusik (inkl. körer och ensembler)
- Diakoni, äldreverksamhet, biståndsarbete
- Vuxenpedagogiskt arbete
- Konfirmandarbete
- Ungdomsverksamhet
- Skolarbete
- Barnverksamhet
- Kaféverksamhet/servering
- Kansliuppgifter, kyrkobokföring
- Underhåll, lokalvård
- Kyrkogårdsförvaltning

Omvärldsanalys – en fråga om "gränssnitt"

Omvärld

- Levnadsförhållanden
- Åldersgrupper
- Sociala problem
- Politiska förhållanden
- Arbete
- Organisationer
- Familj, fritid m.m.

Församling

- Organisation
- Kultur/miljö
- Värderingar
- Anställda
- Förtroendevalda
- Andra engagerade
- Mål
- Behov
- Prioriteringar m.m.

Citat från rapporten

”Om församlingens verksamhet skall vara samhällsrelevant (vilket väl är ett rimligt mål, om än givetvis inte det enda) måste den alltså bygga på en kunskap om det samhälle den befinner sig i. Att nå sådan kunskap kräver ett grundligt insamlande av fakta om omvärlden. Men – och detta är själva poängen med modellen – det kräver också en grundläggande självkänedom.”